

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Survival stoljeća ideologija (Antun Hangi)

Ramiza Smajić

Stvaranjem novog društvenog poretka i uspostavljanjem drugačijih društvenih odnosa sa dolaskom Osmanlija u Bosni dolazi do simbioze zatečenih i donešenih kultura i uticaja, uglavnom olakšane time što s jedne strane vlast nije težila zatiranju zatečenog stanja, a s druge strane što dolazi do širenja islama kao glavnog faktora u formiranju – između ostalog – novog lika kulturne historije Bošnjaka. U daljem historijskom slijedu Austro-Ugarska utiskuje srednjoevropski pečat u dotadašnji osmanskoislamski način života, doprinoseći osebnosti karaktera domaćeg muslimanskog stanovništva.

Historijska pozadina sveukupnih prilika u Bosni i Hercegovini na razmeđu 19. i 20. stoljeća obilježena je velikim dijelom radom na prosvjetnom i kulturnom razvoju muslimanskog stanovništva. Između vrijednih pregalaca u tom pravcu (Osman Nuri Hadžić, Ivan Aziz Miličević, Edhem Mulabdić, Safvet-beg Bašagić, Hamid Šahinović Ekrem, veliki reformator Džemaludin Čaušević,...), pojavljuje se niz autora čija je produkcija nekad rezultat poticaja zvanične kulturne politike, nekad pojedinačnog uklona, interesa i entuzijazma, a nekad svega toga zajedno. Djelo Antuna Hangija, prosvjetnog radnika, sakupljača bošnjačkih narodnih pjesama i istraživača života i običaja ovog etnosa kritičari obično svrstavaju upravo u ovu treću grupu. Ove godine se navršava 110 godina otkako je ovaj autor otjelovio svoj doprinos poznavanju i promociji etnografske i kulturne historije Bosne i Hercegovine kroz djelo *Život i običaji muhamedanaca u Bosni i Hercegovini*. U skladu sa aktivnim prerastanjem nacionalnog situiranja i određivanja bošnjačkog naroda kao „muhamedanaca u BiH“ već naredno, znatno prošireno izdanje ove knjige, imat će izmijenjen naslov – *Život i običaji muslimana u Bosni i Hercegovini* – , dok će se 3. izdanje pojaviti tek 1990. godine, unoseći veliko „M“ u riječi „Musliman“ u naslovu.

Ako se vodimo principom da potrebu za novim izdanjem najbolje možemo ocijeniti prema onom koliko je određeno djelo preživjelo i koliko je ostalo aktuelno u današnjim uslovima doći ćemo do slijedećih zaključaka: ako se djelo posmatra u kontekstu epohe u kojoj je nastajalo (a to je nužnost svakog ispravnog čitanja), primijetit će se da je većina nedostataka u djelu rezultat općeprihvaćenih mjerila s kraja 19. stoljeća. „Slike u glavi“ sa kojima i sam Hangi dolazi u Bosnu i koje imaju prirodnu osobinu da nadžive ideologije, nisu smetale da sveukupna korisnost i kvalitet djela Antuna Hangija učine da ono opstane, traje cijelo jedno stoljeće, pa čak sačuva toliko aktuelnosti u sadržaju do naših dana. U valorizaciji značaja ovog djela to govori samo po sebi. Kad je riječ o prisutnosti ovakvog tematskog usmjerenja može se reći da je ovo djelo bilo prvi

pokušaj sintetskog prikaza života i kulture Bošnjaka s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Bosanskohercegovačko kulturno stvaralaštvo 20. stoljeća u širem smislu karakterišu konstante poput usitnjenosti tema, manjka sintetičkih studija, uzdržanosti u tretiranju dugogodišnjih „tabu“ tema, te usmjeravanje istraživanja na pitanja koja su samo trenutno i kratkoročno vezana za lokalni milieu. Sve to stvara sliku određene ograničenosti većeg dijela bosanskohercegovačkih autora u praćenju općih procesa. To nije slučaj sa autorom kao što je Antun Hangi koji čak u godinama živih društvenopolitičkih, ekonomskih i kulturnih previranja vodi računa o zahtjevima bošnjačkih intelektualaca tog vremena i uvažava potrebu za pravilnijom nominacijom naroda, mijenjajući „Muhamedance“ iz naslova svog djela u, za to vrijeme prihvatljivije „muslimane“. Pored toga, u stalnim otimanjima oko muslimanske baštine Antun Hangi je samim naslovom na neki način zaštitio ovaj korpus. Službovanje koje je učitelja Antuna Hangija vezalo primarno za gradove Maglaj, Bihać, Banju Luku i Sarajevo ograničilo je, nažalost, domet autorovih saznanja u lokalnim koordinatama. Bosansko područje zavarava svojom geografskom minijaturom, pa se lokalni elementi – i to ne samo kod Hangija – često uzimaju kao standardi za cjelokupni bosanskohercegovački prostor. Kad se govori o životu, običajima, tradiciji Bošnjaka, oni su u velikoj mjeri rezultat njihovog pokušaja da se uhvate ukoštac sa ondašnjom stvarnošću. Međutim, pošto se pri ovom susretu razvija i karakterizacija ne na razini života pojedinca, nego na razini etičkog života zajednice, treba uzeti u obzir nedostatnost Hangijevo poznavanja prilika u svim dijelovima Bosne i Hercegovine, njegovu usmjerenost na tretiranje skoro isključivo gradskog stanovništva (uz potpuno zanemarivanje života i običaja među seljaštvom), brojna pojednostavljivanja i uopćavanja na mjestima gdje se to nikako ne može činiti (izjednačavanje pojma „kumstva“ kod Bošnjaka, Srba i Hrvata, na primjer), nepoznavanje suštine temeljnih islamskih ustanova koje su u Bosni u potpunosti poštovane (na primjer, suštine bračnog ugovora među muslimanima kojeg autor prikazuje kao „kupovinu žene“). Imajući ovo na umu ipak se može reći da je autor svoje istraživanje postavio u solidan teorijski okvir, dajući nam djelo koje u svojoj konačnici do današnjih dana predstavlja nesumnjiv doprinos poznavanju kulturne historije BiH, ali i kao element posebno bošnjačke baštine. Iako na više mjesta dehistorizovana različitim elementima umjetničkog izražavanja, autorova saznanja – iskazana inače pitkim i laskim stilom kazivanja Antuna Hangija – i danas plijene pažnju čitalaca, što je dovoljan razlog za novo izdanje ovog djela i njegovu prezentaciju zainteresiranima. Zamjerke koje smo iznijeli služe samo za naglašavanje potrebe da se ulažu dalji naponi u predstavljanjima života i običaja Bošnjaka u njihovoj punoj raznovrsnosti i prostoru na kojima su postojali i opstajali. Savremena kretanja u svijetu – posebno naučne i stručne literature – stvorila su atmosferu dostupnosti brojnih djela književnohistorijske i etnološko-folklorističke tematike. Međutim, kvantitet ovih djela ne donosi istovremeno i kvalitet informacija u njima, pa se mali broj knjiga uspijeva održati kao referencijalna vrijednost u kulturi uopće. I pored višesmjernog uopćavanja, sažimanja ogromnog bogatstva života i kulture Bošnjaka u uske geografske granice u njegovom doseg, djelu Antuna Hangija ne može se osporiti značaj reprezentativnosti i približavanja života jednog sloja muslimanskog stanovništva, pretežno uglednih i bogatih građana. Hangi to na momente radi na umjetnički način, ne praveći razlike između historijskih činjenica i narodnih zapamćenja, što kritičkom peru daje direktnu mogućnost da dovede u pitanje vjerodostojnost svega što autor donosi. Međutim, kako elementi tradicije imaju i istinskih historijskih vrijednosti, treba prihvatiti i autorov osjećaj da narodne pjesme

koje donosi u djelu, npr. mogu razotkriti neke elemente u običajima i stilu života bosanskohercegovačkih muslimana. I sam autor u 2. izdanju svoje knjige priznaje da je naslov djela preopširan prema njegovom sadržaju i da bi bolje bilo da je glasio *Iz života i običaja muslimana u Bosni i Hercegovini*, jer nije opisao niti je mogao opisati „u jednoj knjizi sve običaje naših muslimana“. Veličina priznanja ogleda se i u činjenici da za cijelo proteklo stoljeće ne samo da nije urađena sinteza u vidu knjige koja bi obuhvatila svu raznolikost života i običaja Bošnjaka, nego nema ni dovoljno pojedinačnih studija kojima bi bili obrađeni segmenti takve sinteze. Pored toga, simptomatično je decenijsko „ćutanje“ u tretiranju ovakve problematike u naučnim projektima, uključivanju u udžbeničku literaturu, pa samim tim i izdavaštvu, između sjajnih pojedinačnih autorskih zahvata Muhsina Rizvića ili Alije Isakovića.

Kroz sve rečeno o djelu Antuna Hangija suvišna je dalja elaboracija razloga zbog kojih je Dobra knjiga prepoznala potrebu za novim izdanjem. Duh altruizma da svijetu predstavi svoja saznanja autoru Hangiju daje ono čega je današnji čitalac u velikoj mjeri lišen zbog vlastitih uklona ili sujete. Naime, u vremenima velikih političkih promjena narodi su uglavnom spremni da smatraju kako svijet počinje od njih. Ovakve knjige dokazuju trajne vrijednosti i otvaraju značajna pitanja poput onog da nije dovoljno voditi računa o onom šta sami mislimo o sebi nego i onom šta drugi misle o nama, a što stalno zaboravljamo.

Antun Hangi, Život i običaji muslimana u BiH, Sarajevo, Dobra knjiga, 2009., 215 str.

© 2011 Ramiza Smajić

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.